

Het Effect van de Kindertraining Alles Kidzzz op Opvoedingsgedrag van Ouders en de
Relatie met Verandering in Agressie bij het Kind

P.T. van Zuilen
Universiteit Utrecht

Studentnummer: 3031268

Datum: 6 juni 2010

Eerste begeleider: Mw. M. Van Londen-Barentsen

Tweede begeleider: Mw. S. E. M. J. Stoltz

Het Effect van de Kindertraining Alles Kidzzz op Opvoedingsgedrag van Ouders en de Relatie met Verandering in Agressie bij het Kind

Abstract

This study investigated the effect on parenting behaviours of a social skills training for children with externalizing problem behaviour. It also investigated the relation of this effect with a possible change in child aggression due to the intervention. Ratings of parental involvement, positive parenting techniques, monitoring, over reactivity, inconsistent discipline and aggression were collected with questionnaires from 112 children age 8-12 and their parents in the Netherlands. There was no effect of the intervention on parenting behaviour except for an improvement in parental involvement of mothers. There was no effect of the intervention on aggression.

Keywords: Parenting, Social skills training, Externalizing behaviour, Coercive cycles

In deze studie is onderzocht of de individuele sociale vaardigheidstraining Alles Kidzzz (Kruuk & Hüdepohl, 2002) voor kinderen met externaliserende problemen in de bovenbouw van de basisschool effect heeft op het opvoedingsgedrag van de ouders, namelijk op betrokkenheid van ouders, positieve opvoedingstechnieken, monitoring, overreactiviteit en inconsistente discipline. Ook is onderzocht hoe dit effect samenhangt met een eventuele verandering in agressie bij het kind door de interventie.

Om dit te onderzoeken is gebruik gemaakt van data die verzameld is bij het onderzoek naar de effectiviteit van de Alles Kidzzz training dat wordt uitgevoerd door Stoltz. Voor de huidige studie is gebruik gemaakt van een steekproef van 112 kinderen van 48 basisscholen uit de omgeving van Utrecht en 's-Hertogenbosch.

De Alles Kidzzz training (Kruuk & Hüdepohl, 2002) is erop gericht agressief en delinquent gedrag bij kinderen te verminderen en prosociaal gedrag te stimuleren. Ouders van kinderen die de Alles Kidzzz training hebben gevolgd, rapporteren echter regelmatig dat ze na de training ook beter met hun kind om kunnen gaan. Mogelijk heeft de training ook een positief effect op de opvoeding, hoewel de training hier niet direct op gericht is.

Uit de literatuur is bekend dat het gedrag van ouders en dat van kinderen elkaar wederzijds beïnvloeden (Anderson, Lytton & Romney, 1986; Brunk & Henggeler, 1984; Fite, Colder, Lochman & Wells, 2006; Vuchinich, Bank & Patterson, 1992). Daarom richten veel interventies zich op de verbetering van opvoedingsvaardigheden van ouders om op die manier het externaliserende probleemgedrag van het kind aan te pakken. Op basis van de wederzijdse invloed van deze variabelen zou echter verwacht kunnen worden dat een

interventie gericht op het verminderen van externaliserend probleemgedrag bij het kind ook een verbetering van opvoedingsgedrag tot gevolg heeft. Deze richting van het verband is nog weinig onderzocht. Meer kennis hierover kan het inzicht in de relatie tussen opvoedgedrag en externaliserend probleemgedrag van kinderen vergroten.

Omvang van externaliserende gedragsproblemen in de bovenbouw van de basisschool

Volgens Prinzie, Onghena en Hellinckx (2005) omvat externaliserende problematiek gedragsproblemen, agressie, oppositioneel gedrag, hyperactief gedrag en impulsief gedrag. Medewerkers van de Jeugdgezondheidszorg in Nederland constateren bij ongeveer 33 procent van de jongens en 18 procent van de meisjes van 8 tot 12 jaar psychosociale problemen (Zeijl, Crone, Wiefferink, Kreuzenkamp & Reijneveld, 2005). Zo'n tien procent van de jongens heeft externaliserende problemen. Onder meisjes is dat ongeveer drie procent (Zeijl et al, 2005).

Ontwikkelingstrajecten en uitkomsten van externaliserende gedragsproblemen

Agressie aan het einde van de basisschool hangt samen met negatievere uitkomsten tijdens de tienerjaren (Broidy et al, 2003; Campbell, Spieker, Burchinal, Poe & the NICHD Early Child Care Research Network, 2006). Campbell en collega's (2006) hebben in een longitudinale studie van kinderen tussen 9 en 12 jaar onderscheid gemaakt tussen vijf trajecten van fysieke agressie. Deze indeling hebben ze gemaakt op basis van beoordelingen door de moeder tussen 24 maanden en 9 jaar. De trajecten die ze onderscheiden zijn: heel lage agressie, lage stabiele agressie, middelmatige afnemende agressie, middelmatige stabiele agressie en hoge stabiele agressie. Kinderen die hoge stabiele agressie vertonen hebben de slechtste uitkomsten. Ze hebben slechtere sociale vaardigheden, meer externaliserende en internaliserende problemen, meer problemen met leeftijdsgenootjes en gevoelens van depressie. Ook laten zij symptomen van ADHD en ODD zien. Ongeveer drie procent van de kinderen behoort tot deze groep. De groep van kinderen met middelmatige stabiele agressie vormde 15 procent van de steekproef. Zij laten meer externaliserende problemen en slechtere sociale vaardigheden zien dan gemiddeld. Ook hebben zij minder goede regulatie en meer aandachtsproblemen. Deze groep presteert verder minder goed op school en is minder betrokken bij activiteiten in de klas. Zij vertonen geen symptomen van ODD. Meisjes die middelmatige stabiele agressie vertonen zijn bovengemiddeld eenzaam, waarschijnlijk omdat hun gedrag niet geaccepteerd wordt door leeftijdsgenootjes. De kinderen in de groep met lage stabiele agressie (25%) laten sociale problemen en gedragsproblemen zien, wat een onverwachte uitkomst was. Onder de meisjes in deze groep is de eenzaamheid iets verhoogd.

De kinderen met middelmatige afnemende agressie (12%) hebben goede uitkomsten. Hetzelfde geldt voor kinderen uit de groep met heel lage agressie (45%).

Ook Broidy en collega's (2003) vonden dat externaliserende problemen op de basisschool negatieve uitkomsten voorspellen tijdens de tienerjaren. Fysieke agressie en niet-fysieke gedragsproblemen op de basisschool zijn voor jongens voorspellend voor delinquentie in de tienerjaren (Broidy et al, 2003). Niet alle externaliserende problemen zijn voorspellend voor latere delinquentie. Volgens Broidy en collega's (2003) houdt hyperactiviteit op de basisschool geen verband met latere delinquentie en is het verband tussen oppositioneel gedrag op de basisschool en gewelddadige delinquentie in de tienerjaren klein (Broidy et al, 2003).

De bevindingen van Broidy en collega's (2003) en Campbell en collega's (2006) dat kinderen die op de basisschool externaliserende problemen vertonen, negatievere uitkomsten hebben dan andere kinderen, komt overeen met de theorie van Moffit (1993). Moffit onderscheidt twee paden van crimineel gedrag. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen een groep die al op jonge leeftijd met delinquent gedrag begint en een groep waarbij delinquentie pas in de adolescentie ontstaat. Bij de groep die al op jonge leeftijd delinquent gedrag vertoont, zorgen neuropsychologische defecten er in interactie met criminogene omgevingsfactoren voor dat mensen een delinquente persoonlijkheid vormen. Als ze volwassen zijn vertonen deze mensen allerlei delinquent gedrag. Het komt weinig voor dat zij daarmee stoppen. Voor de groep die pas in de adolescentie delinquent gedrag laat zien is dit anders. Volgens Moffit (1993) gaan zij delinquent gedrag vertonen omdat zij zien hoe leeftijdsgenoten met dit gedrag volwassen privileges verwerven die andere manieren nog niet beschikbaar zijn. Zij imiteren deze deviante leeftijdsgenoten, en houden op delinquent gedrag te vertonen als zij volwassen zijn. Het delinquente gedrag van deze mensen is in het algemeen lichter dan dat van de early onset groep (Moffit, 1993).

Concluderend komt uit de literatuur naar voren dat kinderen die al op de basisschool externaliserende gedragsproblemen vertonen, meer kans hebben om ook op latere leeftijd gedragsproblemen en delinquentie te laten zien.

Relatie tussen positief opvoedingsgedrag en externaliserende gedragsproblemen

Uit sommige onderzoeken blijkt dat verschillende positieve opvoedingsgedragingen verband houden met het niveau van externaliserende gedragsproblemen. Voor warmte, gedragscontrole, monitoring en ouderlijke betrokkenheid is gevonden dat ze negatief verband houden met externaliserende problematiek. Warmte in de opvoeding is gerelateerd aan

minder externaliserende problemen bij kinderen van 12 tot 13 jaar (Caron, Weiss, Harris & Catron, 2006) en een gebrek hieraan houdt verband met meer externaliserend probleemgedrag (McKee, Colletti, Rakow, Jones & Forehand, 2008).

Ook gedragscontrole houdt negatief verband met externaliserende problematiek. Een laag niveau van gedragscontrole houdt verband met hogere externaliserende problematiek (Caron et al, 2006; Galambos, Barker & Almeida, 2003; McKee et al, 2008). Het uitoefenen van gedragscontrole houdt bovendien de stijging in externaliserend gedrag tegen die normaal plaatsvindt bij jongeren die omgaan met deviante leeftijdsgenoten in de laatste klas van de basisschool en de eerste twee klassen van de middelbare school (Galambos et al, 2003).

Bij kinderen tussen 10 en 14 jaar hangt meer monitoring door ouders samen met minder externaliserende gedragsproblemen (Horton, Berg, Butner & Wiebe, 2009; Beyers, Bates, Pettit & Dodge, 2003). Slechte monitoring zoals gerapporteerd door ouders is voorspellend voor regelbrekend gedrag bij kinderen tussen 6 en 18 jaar (Stanger, Dumenci, Kamon, Burstein, 2004) en een hoger niveau van tijd in de gemeenschap die niet gesuperviseerd wordt door ouders op de leeftijd van 11 jaar hangt samen met een toename van externaliserend probleemgedrag (Beyers et al, 2003).

Naast het effect van monitoring door ouders vonden Beyers en collega's (2003) dat minder positieve betrokkenheid van ouders op de leeftijd van 12 jaar zoals gerapporteerd door het kind, samenhangt met een toename van externaliserend probleemgedrag.

In tegenstelling tot de bovengenoemde resultaten vonden Gaertner, Fite & Colder (2010) in hun studie onder kinderen van 10 tot 14 jaar dat monitoring, positieve opvoeding en ouderlijke betrokkenheid niet samenhangen met een verandering in externaliserende problemen tussen het eerste meetmoment en een jaar later. De auteurs geven aan dat externaliserend probleemgedrag in hun studie heel stabiel was. Hierdoor is het volgens hen te verwachten dat opvoeding niet voorspellend is voor externaliserende gedragsproblemen. Volgens de auteurs moet het verband van monitoring met externaliserend probleemgedrag verder onderzocht worden, omdat in eerder onderzoek wel een verband gevonden is tussen deze variabelen (Gaertner et al, 2010).

Relatie tussen negatief opvoedingsgedrag en externaliserende gedragsproblemen

Een aantal negatieve opvoedingskenmerken houdt positief verband met externaliserend probleemgedrag. In het onderzoek van Hoeve en collega's (2008) onder jongeren tussen 10 en 19 jaar werden vijf trajecten van delinquentie in de adolescentie onderscheiden: een niet delinquent traject, waarbij jongens gedurende de hele tienerperiode vrijwel geen delicten plegen; een laag aanhoudend traject, waarbij jongens aanhoudend niet-ernstige delinquentie rapporteren; een middelmatig afnemend traject, waarbij jongens in het

begin van de tienerjaren serieuze delinquentie laten zien, waarna de delinquentie sterk afneemt; een serieus aanhoudend traject, waarbij er steeds ernstige delinquentie wordt gepleegd; en een serieus afnemend traject, waarbij jongens in het begin van de tienerjaren veel serieuze delinquentie laten zien met een piek in het midden van de tienerjaren, waarna tussen 14 en 19 jaar een duidelijke afname te zien is. Er werden drie opvoedingsstijlen geïdentificeerd aan de hand van clusteranalyse: autoritatief, autoritair (middelmatic ondersteunend), en verwaarlozend (straffend). Verwaarlozende opvoeding in de kindertijd hangt samen met middelmatige afnemende en serieuze aanhoudende delinquentie. Autoritair ouderschap in de kindertijd houdt verband met serieuze aanhoudende delinquentie. De meer serieuze trajecten van delinquentie verschillen niet in de opvoedstijlen die daarmee verband houden. Hoeve en collega's (2008) geven aan dat opvoedstijlen patronen van delinquentie mogelijk slechts verklaren tot de vroege adolescentie. Zowel opvoedingsstijlen als eerdere delinquentie konden niet voorspellen wat het traject van delinquentie na de leeftijd van 13 jaar zou zijn.

Naast autoritair en verwaarlozend ouderschap hangen ook enkele specifiekere opvoedingsgedragingen samen met externaliserende problemen. Overreactiviteit van ouders hangt samen met externaliserende problematiek, hogere agressie en delinquentie tijdens het eerste deel van de basisschool (Prinz, Onghena & Hellinckx, 2006). Het hangt echter niet samen met de verandering van agressie en delinquentie tijdens de basisschoolleeftijd. De auteurs stellen dat het dus mogelijk vooral een rol speelt in het ontstaan van agressief en delinquent gedrag, maar minder in het aanhouden hiervan. Bij delinquentie wordt het voortbestaan waarschijnlijk meer bepaald door omgevingsinvloeden (Prinz et al, 2006).

Naast overreactiviteit hangen ook zowel verbale als fysieke brute discipline samen met probleemgedrag bij kinderen van 10 tot 12 jaar als gecontroleerd wordt voor positief opvoedgedrag (McKee et al, 2007). Ook als er slechts weinig gebruik gemaakt wordt van brute discipline hangt het niveau hiervan samen met het niveau van probleemgedrag. Het verband tussen het gebruik van brute discipline en externaliserend probleemgedrag is niet afhankelijk van de sekse van het kind en de ouder. Dit laatste was anders dan op basis van literatuur verwacht werd en moet volgens de auteurs dus verder onderzocht worden. Warmte van de ouders is een buffer tegen de negatieve invloed van brute fysieke discipline door dezelfde ouder. Warmte van moeders buffert ook het negatief effect van brute fysieke discipline door de vader (McKee et al, 2007).

Ook het gebruik van dwang hangt samen met externaliserend probleemgedrag (Prinz et al, 2006). Een hoger gebruik van dwang hangt samen met hogere agressie bij kinderen van 4 tot 7 jaar. De afname van agressief gedrag die normaal op de basisschool bij kinderen gevonden wordt, is minder groot wanneer ouders meer dwang gebruiken in de

opvoeding. Dwang in de opvoeding hangt volgens Prinzie en collega's (2006) niet samen met het beginniveau en de ontwikkeling van delinquentie in de basisschoolleeftijd.

Nog een aspect van de opvoeding dat gerelateerd is aan psychopathologie is psychologische controle (Caron et al, 2006). Psychologische controle is verbonden met meer externaliserende en internaliserende problemen bij kinderen op 12 tot 13-jarige leeftijd, maar alleen als er daarbij ook sprake is van weinig warmte in de opvoeding (Caron et al, 2006). Ook de combinatie van veel psychologische controle met veel gedragscontrole werkt negatief uit voor kinderen. Deze combinatie hangt samen met meer internaliserende en externaliserende problemen (Caron et al, 2006; Galambos et al, 2003).

Inconsistente discipline is een ander aspect van opvoeding dat samenhangt met externaliserend probleemgedrag. In het onderzoek van Stanger en collega's (2004) onder kinderen tussen 6 en 18 jaar werd gevonden dat inconsistente discipline voorspellend is voor regelbrekend gedrag, agressief en oppositioneel gedrag, en aandachtsproblemen. Gaertner en collega's (2010) vonden in hun studie echter dat inconsistente discipline niet samenhangt met de verandering in externaliserende problemen tussen dat moment en een jaar later. Volgens Gaertner en collega's (2010) moet dit verband verder onderzocht worden.

Concluderend geeft het onderzoek naar het verband tussen opvoeding en externaliserend probleemgedrag geen eenduidig beeld. Sommige auteurs rapporteren een negatief verband tussen monitoring en externaliserend probleemgedrag (Beyers et al, 2003; Horton et al, 2009; Stanger et al, 2004) en tussen positieve betrokkenheid en externaliserend probleemgedrag (Beyers et al, 2003). Gaertner, Fite & Colder (2010) vonden echter geen verband tussen monitoring, positieve opvoeding, ouderlijke betrokkenheid en externaliserende problemen. Ook de literatuur over het verband van negatieve opvoeding en externaliserende problematiek biedt verschillende conclusies. In sommige studies is gevonden dat externaliserende problematiek samenhangt met overreactiviteit (Prinzie, Onghena & Hellinckx, 2006) en inconsistente discipline (Stanger et al, 2004). Ook hier vonden Gaertner en collega's (2010) echter geen verband.

Relatie tussen positieve opvoeding en negatieve opvoeding

Stanger en collega's (2004) vonden in hun studie dat positieve opvoeding negatief gerelateerd was aan negatieve opvoeding. Ouders die meer positief opvoedingsgedrag vertonen, laten minder negatief opvoedingsgedrag zien. Ook vonden zij sterke verbanden tussen verschillende typen positief opvoedingsgedrag en tussen verschillende typen negatief opvoedingsgedrag. Het verband was sterker binnen typen opvoeding, bijvoorbeeld tussen

slechte monitoring en inconsistente discipline, dan tussen typen opvoeding, bijvoorbeeld slechte monitoring en positieve discipline.

Wederzijdse invloed van opvoedgedrag en externaliserende gedragsproblemen

Het verband tussen opvoedingsgedrag van ouders en externaliserende problematiek van kinderen is wederkerig. In de studie van Anderson en collega's (1986) is onderzocht hoe 32 moeders van kinderen van 6 tot 11 jaar met of zonder gedragsstoornis in een laboratoriumsetting omgingen met hun eigen kind, een kind met dezelfde status (wel of geen gedragsstoornis) en een kind met een andere status. Er werd onderzocht hoe veel positief en negatief gedrag de moeders lieten zien naar de kinderen en hoe vaak ze hen een verzoek deden. Ook werd er onderzocht hoe vaak het kind gehoorzaamde. De moeders van kinderen met een gedragsstoornis en die met kinderen zonder deze stoornis verschilden niet van elkaar in hun gedrag naar kinderen met en zonder een gedragsstoornis. De moeders lieten meer negatief gedrag en meer verzoeken zien naar kinderen met gedragsstoornis dan naar kinderen zonder gedragsstoornis. De kinderen met gedragsstoornis waren minder gehoorzaam, ongeacht welk type moeder ze voor zich hadden. De resultaten van dit onderzoek suggereren dat het gedrag van het kind met een gedragsstoornis vooral impact heeft op het gedrag van de moeder en dat het gedrag van de moeder weinig impact heeft op het gedrag van het kind met een gedragsstoornis. Verder lieten moeders van kinderen met een gedragsstoornis meer dwingend gedrag zien naar hun eigen kind dan naar andere kinderen met dezelfde stoornis. Dit kan erop wijzen dat er een transactioneel proces in werking is, waarbij het gedrag van de moeder beïnvloed wordt door eerdere interacties met haar kind (Anderson et al, 1986).

Uit de studie van Brunk en Henggeler (1984) komt eenzelfde conclusie naar voren. In deze studie is onderzocht hoe moeders in een semi-gestructureerde spelsituatie omgingen met een 10-jarig kind dat respectievelijk gedragsgestoord en angstig-teruggetrokken gedrag liet zien. Voor dit onderzoek waren twee kinderen getraind om dit gedrag te vertonen. In dit onderzoek werd de aanname van Bell (1977, zoals geciteerd door Brunk & Henggeler, 1984) getest dat de leden van een interactie met twee personen (een ouder en een kind) ernaar streven evenwicht in de interactie te bewaren. Als het gedrag van een van de deelnemers aan de interactie buiten de onder- of bovengrens komt, dan zal de ander handelen om het gedrag van de eerste terug te brengen tot binnen de grenzen. In het onderzoek van Brunk en Henggeler (1984) werd gevonden dat de moeders die in interactie waren met een kind dat angstig en teruggetrokken gedrag liet zien, meer stimulerende controle, namelijk helpend gedrag en belonen, toepasten en dat moeders die in interactie waren met een kind dat gedragsgestoord gedrag liet zien meer beperkende controle lieten zien, zoals negeren, bevelen en discipline. Ook bleek uit het onderzoek dat de moeders op de kinderen reageerden vanuit

een cognitief beeld dat ze van het kind vormden. Op hetzelfde gedrag van kinderen met gedragsgestoord gedrag en van kinderen met angstig en teruggetrokken gedrag werd verschillend gereageerd. Zo reageerden de moeders op gehoorzaamheid van het kind met gedragsgestoord gedrag meer met discipline, terwijl ze bij het kind met angstig en teruggetrokken gedrag juist met beloning reageerden als het gehoorzaamde. De resultaten van het onderzoek ondersteunen het model van bidirectionaliteit van Bell (1977, zoals geciteerd door Brunk & Henggeler, 1984).

Ook het onderzoek van Vuchinich en collega's (1992) biedt ondersteuning voor de stelling dat opvoedgedrag en externaliserend probleemgedrag elkaar wederzijds beïnvloeden. In dit onderzoek werd gevonden dat antisociaal gedrag van jongeren in de twee jaren voor de adolescentie een negatieve impact heeft op het opvoedgedrag van de ouders en op de relatie met leeftijdsgenoten. Ineffectief opvoedgedrag kan op zijn beurt weer een bijdrage leveren aan de instandhouding van het antisociale gedrag van het kind door de tijd heen. De resultaten van dit onderzoek suggereren dat antisociaal gedrag van het kind en ineffectief opvoedgedrag van de ouders elkaar in stand houden, wat het antisociale gedrag weinig vatbaar voor verandering maakt. In overeenstemming met eerdere theorieën (Bell & Chapman, 1986; Patterson, 1982; Sameroff, 1975; allen geciteerd door Vuchinich et al, 1992) werd gevonden dat ineffectief opvoedgedrag van ouders en antisociaal gedrag van jongeren wel invloed op elkaar hadden binnen het leerjaar waarin het kind zich bevond, maar niet over twee jaar heen. In de theorieën van bovengenoemde auteurs wordt aangegeven dat gedrag gereguleerd wordt door doorlopende terugkerende ketens van interactie, waardoor het huidige gedrag van anderen in de laatste paar maanden meer voorspellend is voor het gedrag van de persoon dan het gedrag van anderen twee jaar eerder, tenzij het gedrag van de ander over deze tijd stabiel is gebleven.

Ook Fite en collega's (2006) hebben een studie verricht naar de wederzijdse invloed tussen externaliserend probleemgedrag en opvoeding. Zij hebben onder hogere risicojongens van de vierde tot achtste klas en hun ouders onderzocht hoe slechte ouderlijke monitoring, inconsistente discipline, positieve opvoedingstechnieken, en ouderlijke betrokkenheid wederzijds samenhangen met externaliserend gedrag. Externaliserend gedrag van jongens voorspelde slechte monitoring en inconsistente discipline, maar geen positieve opvoedingstechnieken en ouderlijke betrokkenheid. Meer externaliserend probleemgedrag hing samen met een toename in slechte monitoring boven het beginniveau. De auteurs verklaren dit doordat ouders het zat worden en zich afwenden van het kind, wat onder andere te zien is doordat ze minder toezicht gaan houden (Fite et al, 2006). Externaliserend probleemgedrag van jongens hing ook samen met inconsistente discipline bij alle leeftijden. Mogelijk proberen de ouders steeds nieuwe methoden uit om het gedrag van hun kind te

beïnvloeden. Ook kan het zijn dat de ouders de hoop verliezen in het disciplineren van het kind en dat ze er minder moeite in willen steken. Dan houden ze het niet vol en worden ze inconsequent (Fite et al, 2006). Positieve opvoedingstechnieken en ouderlijke betrokkenheid werden niet beïnvloed door het gedrag van het kind. Volgens de auteurs worden deze variabelen mogelijk sterker beïnvloed door andere invloeden uit de omgeving dan door het gedrag van het kind (Fite et al, 2006).

Concluderend komt uit deze studies naar voren dat de relatie tussen opvoedgedrag van ouders en externaliserend probleemgedrag van kinderen wederkerig is. Deze verschillende studies vullen elkaar aan met betrekking tot design en instrumenten. De oudere studies van Anderson en collega's (1986) en Brunk en Henggeler (1984) maken gebruik van observaties in een laboratoriumsetting. Beide studies zijn crosssectioneel. Bij het onderzoek van Brunk en Henggeler (1984) werden kinderen getraind om gedragsgestoord en angstig-teruggetrokken gedrag te laten zien. Hierbij kan men zich afvragen of de resultaten van een dergelijk onderzoek te generaliseren zijn naar situaties in de realiteit waarbij een kind werkelijk last heeft van een stoornis. De recentere studies van Vuchinich en collega's (1992) en Fite en collega's (2006) hebben een longitudinaal design. In het onderzoek van Vuchinich en collega's (1992) werd gebruik gemaakt van een combinatie van interviews met leerkrachten, ouders en kinderen, peernominaties en observaties in de thuissituatie. In de studie van Fite en collega's (2006) werd gebruik gemaakt van interviews.

Effecten van kindgerichte sociale vaardigheidstraining op de opvoedingsvaardigheden van ouders

Webster-Stratton en Hammond (1997) hebben onderzocht wat het effect van een kindertraining op opvoedingsgedrag is. Zij onderzochten kinderen van 4 tot 8 jaar met gedragsproblemen in de klinische range. Hierbij vergeleken ze het effect van kindertraining, oudertraining, gecombineerde kind- en oudertraining en controlegroep. De kinderen uit alle interventiegroepen gingen qua gedrag vooruit zoals gerapporteerd door ouders en zichtbaar in observaties. Kinderen die gecombineerde kind- en oudertraining hadden gekregen, toonden meer positieve gevoelens naar hun moeders. Bij kinderen in gezinnen die alleen oudertraining hadden ontvangen was dit het geval naar de vaders. Kinderen die kindertraining hadden ontvangen verschilden niet van controlekinderen in hun interactie met ouders. Ouders die de oudertraining of gecombineerde ouder- en kindtraining hadden ontvangen lieten significante verbeteringen zien op drie van de vier variabelen voor de interactie met hun kinderen. De moeders van wie de kinderen kindertraining hadden ontvangen, veranderden op een variabele (totale kritiek en bevelen) en de vaders uit deze groep toonden geen verandering in hun gedrag. Kinderen die alleen kindertraining hadden ontvangen, lieten dus wel een verbetering

zien in hun gedragsproblemen en probleemoplossingvermogen zoals gerapporteerd in de thuissituatie. Dat leidde echter niet direct tot een verbetering in opvoedingsvaardigheden bij de ouders

De huidige studie

De Alles Kidzzz training (Kruuk & Hüdepohl, 2002) is een individuele sociale vaardigheidstraining voor kinderen uit de bovenbouw van de basisschool die erop is gericht externaliserend probleemgedrag bij kinderen te verminderen en prosociaal gedrag te versterken. Op basis van de wederzijdse invloed van opvoedingsgedrag en externaliserende gedragsproblemen (Anderson et al, 1986; Brunk & Henggeler, 1984; Fite et al, 2006; Vuchinich et al, 1992) zou verwacht kunnen worden dat een afname in externaliserend probleemgedrag van het kind ook leidt tot verbeterde opvoedvaardigheden bij ouders. Uit het onderzoek van Webster-Stratton en Hammond (1997) bleek echter dat een kindertraining die een vermindering in externaliserend probleemgedrag bij het kind tot gevolg heeft, weinig impact hoeft te hebben op de opvoeding. Tijdens de Alles Kidzzz training zijn drie contactmomenten met de ouders, waardoor ouders mogelijk wel beïnvloed kunnen worden. Daarom is in de huidige studie is het verband tussen een sociale vaardigheidstraining met oudercontacten en opvoeding van ouders verder onderzocht. Er is nagegaan of er een effect van de Alles Kidzzz training is op betrokkenheid, positieve opvoedingstechnieken, monitoring, overreactiviteit en inconsistente discipline van ouders. Ook is onderzocht in hoeverre een eventuele gevonden verandering in deze variabelen samenhangt met een verandering in agressief gedrag bij het kind.

Methoden

Respondenten

Leerkrachten uit de groepen 5, 6 en 7 vullen de Teacher Report Form (TRF, Achenbach, 1991) in over kinderen die verhoogd externaliserend gedrag vertonen. Kinderen met een t-score hoger dan 60 op de TRF worden geselecteerd om deel te nemen aan het onderzoek.

De kinderen die aan het onderzoek deelnemen zijn afkomstig van 48 scholen uit de omgeving van Utrecht en 's-Hertogenbosch. De deelnemende scholen worden random verdeeld over de condities. Er doen 112 kinderen mee. De gemiddelde leeftijd van de kinderen is 10.1 jaar. Het oudste kind is 12.1 jaar en het jongste is 8.7 jaar. Aan het onderzoek doen 92 jongens (78%) en 26 meisjes (22%) mee. Van de kinderen is 95.8 procent in Nederland geboren en 3.4 procent in Marokko. Zoals in tabel 1 te zien is, is ongeveer

tweederde van de ouders in Nederland geboren en zijn daarnaast Marokko, Turkije en Suriname de meest voorkomende landen van herkomst.

Tabel 1

Geboorteland van Ouders in Percentage van de Steekproef

	Nederland	Marokko	Turkije	Suriname	Anders	Onbekend
Moeder	66.9	19.5	4.2	3.4	2.4	2.5
Vader	62.7	17.8	5.1	5.1	5.6	3.4

In tabel 2 is te zien dat 46.1 procent van de moeders en 36.1 procent van de vaders een MBO opleiding of lager heeft afgerond. Van de moeders is 6.7 procent hoger opgeleid en van de vaders 11.0 procent.

Tabel 2

Afgeronde Opleiding van Ouders in Percentage van de Steekproef

	Basisschool of minder	LBO	Middelbare school	MBO	HBO	WO	Anders	Onbekend
Moeder	7.9	11.0	14.4	34.7	4.2	2.5	2.5	24.6
Vader	10.4	3.4	5.9	13.6	6.8	4.2	0.8	59.3

Procedure

Nadat een kind door de leerkracht is aangemeld, wordt toestemming aan de ouders gevraagd om het kind te laten deelnemen aan het onderzoek en eventueel de training te laten ontvangen als het in de experimentele groep zit. Als deze toestemming verkregen is, voeren de onderzoekers de voormeting uit bij het kind. De ouders krijgen vragenlijsten toegestuurd. In de interventiegroep begint de training wanneer de voormeting is afgenomen. Als de training na acht weken is afgelopen, wordt bij ouders en kinderen de nameting afgenomen. Ook in de controlegroep vindt de nameting plaats acht weken na de voormeting. De metingen bij de kinderen worden afgenomen op school.

De Alles Kidzzz training

Allles Kidzzz (Kruuk & Hüdepohl, 2002) is een individuele sociale vaardigheidstraining voor kinderen van 9 tot 12 jaar die externaliserende gedragsproblemen laten zien. De training bestaat uit acht bijeenkomsten van drie kwartier. De eerste drie tot vier

bijeenkomsten staan in het teken van beter leren kennen. De tweede vier tot vijf bijeenkomsten zijn gericht op het aanleren van sociale vaardigheden zoals nadenken voor het handelen, handige oplossingen bedenken voor verschillende situaties, boosheid voelen aankomen en trucs gebruiken om te kalmeren, en assertief reageren. Ook wordt het kind gestimuleerd na te denken over de persoon die het wil zijn en hoe de sociale vaardigheden daar aan bijdragen. Verder wordt getracht het kind meer inzicht te geven in de eigen emoties. Door de training heen wordt gewerkt aan het zelfvertrouwen van het kind en aan de bestending van de vaardigheden door het kind ruimschoots complimenten te geven over de vorderingen die het maakt en de moeite die het doet.

Met de ouders en de leerkracht van elk kind wordt een gezamenlijk kennismakingsgesprek, tussenevaluatiegesprek en afsluitend gesprek gehouden. Hierin wordt besproken wat de leerdoelen voor het kind zijn en hoe daar in de training aan gewerkt zal worden. De trainers schrijven na elke trainingsbijeenkomst voor de ouders op wat er die week in de training gedaan is. Bij elke werkvorm zijn een aantal werkbladen voor het kind. Aan de ouders wordt gevraagd hun kind te helpen met deze opdrachten. Ook zijn er bij elke werkvorm een aantal werkbladen voor ouders waar ze kunnen invullen in welke situaties het kind heeft geoefend met de nieuwe vaardigheden en hoe zij het kind daarbij hebben kunnen helpen.

Instrumenten

Van positieve opvoeding zijn de concepten ouderlijke betrokkenheid, positieve opvoedingstechnieken en monitoring gemeten. *Ouderlijke betrokkenheid* is gemeten bij ouders met een schaal uit de Alabama Parenting Questionnaire (Frick, 1991; Elgar, Waschbusch, Dadds, & Sigvaldason, 2006; Essau, Sagawa, & Frick, 2006; Shelton, Frick, & Wootton, 1996). Dit is een 5-punts Likert schaal die bestaat uit tien items. Voorbeelden van items zijn “U heeft een vriendschappelijk gesprek met uw kind”, “U brengt uw kind naar buitenschoolse activiteiten (bijv. sport, clubs, etc.)”, en “U gaat naar ouderavonden op school”. Een hoge score op deze schaal duidt erop dat er sprake is van veel betrokkenheid van ouders.

Positieve opvoedingstechnieken zijn gemeten bij ouders en kinderen met een andere schaal uit de Alabama Parenting Questionnaire (Frick, 1991; Elgar et al, 2006; Essau et al, 2006; Shelton, et al, 1996). Deze schaal bestaat uit zes items met een 5-punts Likert schaal. Een voorbeeld van een item uit de schaal voor kinderen is: “Mijn vader laat het aan mij merken als ik goed bezig ben met iets”, en een voorbeeld uit de vragenlijst voor ouders is “U geeft uw kind een beloning wanneer het goed naar u luistert of zich netjes gedraagt”. Een hoge score op deze schaal duidt op het gebruik van veel positieve opvoedingstechnieken.

Monitoring van het kind door ouders is gemeten met de Vragenlijst Toezicht Houden (Brown, Mounts, Lamborn & Steinberg, 1993) die is ingevuld door het kind. Deze schaal bestaat uit vier items. Het kind rapporteert apart over moeder en vader. Het wordt gescoord op een 4-punten Likert schaal. Er wordt gevraagd hoe veel de vader/moeder van het kind weet over wie zijn vrienden zijn, waar hij is na schooltijd, wat hij doet in zijn vrije tijd en wat voor cijfers hij op school krijgt.

Van negatieve opvoeding zijn de concepten overreactiviteit en inconsistente discipline gemeten. *Overreactiviteit* is bij kinderen en ouders gemeten met de Parenting Scale (Prinz, Onghena & Hellinckx, 2007). Deze schaal bestaat uit acht items. Elk item heeft zeven bolletjes tussen twee uiteinden. Een uiteinde staat voor grote waarschijnlijkheid om een alternatieve, effectieve disciplinestrategie te gebruiken en het andere uiteinde voor grote waarschijnlijkheid om een disciplinefout te maken. De items zijn zo omgecodeerd dat een hoge score op de schaal een hoge mate van overreactiviteit weergeeft. Voorbeelden van items uit de schaal voor kinderen zijn “Als mijn vader kwaad is: vertelt hij me steeds dat ik dingen niet goed doe – vertelt hij niet meer dan anders dat ik dingen niet goed doe.”, en “Als ik me misdraag: gaat mijn vader lange discussies met me houden - houdt mijn vader geen discussies.” Voorbeelden van items uit de schaal voor ouders zijn “Wanneer mijn kind zich misdraagt: lees ik mijn kind uitgebreid de les – blijf ik kort en ter zake tegen mijn kind.”, en “Wanneer mijn kind zich misdraagt: gebruik ik zelden grove taal – gebruik ik meestal grove taal of scheld ik.” Bij de kindrapportage van overreactiviteit is een item (als ik me misdraag geeft mijn vader/moeder mij een mep of een tik) uit de oorspronkelijke schaal verwijderd, zodat de schalen voldoende betrouwbaar zijn.

Inconsistente discipline is gemeten bij ouders met een schaal uit de Alabama Parenting Questionnaire (Frick, 1991; Elgar et al, 2006; Essau et al, 2006; Shelton, et al, 1996). Deze schaal bestaat in de originele lijst uit vijf items. De items worden gescoord op een 5-punten Likert schaal. Door hercoderen duidt een hoge score op deze schaal op veel inconsistente discipline. Voorbeelden van items zijn “Het kost u meer moeite dan het u waard is om uw kind te laten gehoorzamen.”, en “De straf die u uw kind geeft, heft u eerder op dan afgesproken.” Door een item (u straft uw kind wanneer het iets verkeerd heeft gedaan) uit de oorspronkelijke lijst weg te laten, is de schaal voldoende betrouwbaar.

Agressie van het kind is gemeten door middel van de REPRO bij ouders en kinderen (Dodge & Coie, 1987; Hendrickx, Crombez, Roeyers, & Orobio de Castro, 2003). Deze schaal bestaat uit zes items en wordt gescoord op een 5-punten Likert schaal. Voorbeelden van items voor ouders: “Als mijn kind geplaagd of bedreigd wordt, reageert het kwaad en wraakzuchtig”, en “Mijn kind zet anderen er toe aan gezamenlijk iemand te pesten die hij/zij niet aardig vindt”. Het gemiddelde van de scores van moeder, vader en kind is genomen om

een algemene agressiescore te verkrijgen. Dit is gedaan nadat bepaald is hoe deze scores op de voormeting met elkaar samenhangen. De correlatie tussen de kindrapportage en rapportage door moeder en vader is respectievelijk .40 en .18. Het verband tussen de scores van moeder en vader is .72. Het verband tussen de score van vader en kind is niet significant bij $\alpha=.05$. De andere twee correlaties wel. Ook het verband tussen de totale agressiescore en de rapportage van moeder, vader en kind op de voormeting is bepaald. Het verband met de totaalscore van agressie is .85 voor moeder, .83 voor vader en .81 voor het kind. Deze correlaties zijn alle drie significant. Op basis hiervan is besloten dat de totale agressiescore een goede weergave is van de scores van de drie respondenten apart.

De betrouwbaarheid van de schalen is te vinden in de tabel 3. De meeste schalen zijn voldoende betrouwbaar. De schaal waarmee monitoring van vader wordt gemeten in de kindrapportage, is op de voormeting niet voldoende betrouwbaar. Op de nameting is de betrouwbaarheid wel voldoende. Deze schaal is toch in het onderzoek opgenomen, maar de resultaten over monitoring van vader moeten met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Tabel 3

Betrouwbaarheid van de Schalen op de Voor- en Nameting

Concept	Persoon over wie het gaat	Respondent	Betrouwbaarheid voormeting	Betrouwbaarheid nameting
Ouderlijke betrokkenheid	Moeder	Moeder	.73	.75
	Vader	Vader	.73	.69
Positieve opvoedingstechnieken	Moeder	Moeder	.79	.83
		Kind	.82	.79
	Vader	Vader	.83	.82
		Kind	.77	.81
Monitoring	Moeder	Kind	.61	.72
	Vader	Kind	.50	.60
Overreactiviteit	Moeder	Moeder	.80	.78
		Kind	.66	.70
	Vader	Vader	.77	.79
		Kind	.63	.73
Inconsistente discipline	Moeder	Moeder	.71	.61
	Vader	Vader	.62	.72
Agressie	Kind	Moeder	.81	.82
		Vader	.85	.83
		Kind	.69	.73
	Kind	Totaalscore	.70	.67

Analyses

In deze studie is onderzocht of er een effect is van de Alles Kidzzz training op ouderlijke betrokkenheid, positieve opvoedingstechnieken, monitoring, overreactiviteit en inconsistente discipline zoals gerapporteerd door vader en moeder over zichzelf en door kinderen over hun ouders. Daarnaast is onderzocht wat het effect is van de interventie op de agressie van het kind.

De analyse met betrekking tot het effect van de interventie op opvoeding is opgesplitst in vier onderdelen, namelijk de rapportage van moeder over zichzelf, van het kind over moeder, van vader over zichzelf en van het kind over vader. De analyse is apart uitgevoerd voor positieve en negatieve opvoedingsvariabelen.

Voor moeders en vaders is met twee MANOVA's onderzocht of er een effect is van experimentele conditie op de positieve opvoeding enerzijds en op de negatieve opvoeding anderzijds in de ouderrapportage. Positieve opvoeding bestaat hierbij uit de schalen betrokkenheid, positieve opvoedingstechnieken en monitoring, en negatieve opvoeding bestaat uit de schalen overreactiviteit en inconsistente discipline. Vervolgens is door middel van een ANOVA onderzocht of er een effect is van experimentele conditie op de aparte positieve en negatieve opvoedingsschalen.

Met betrekking tot de kindrapportage is voor moeder en vader apart met een MANOVA onderzocht of er een effect is van experimentele conditie op positieve opvoeding, bestaande uit positieve opvoedingstechnieken en monitoring. Vervolgens is met een ANOVA onderzocht of er een effect is van experimentele conditie voor de aparte positieve opvoedingsschalen.

Wat betreft negatieve opvoeding is er bij kinderen alleen de overreactiviteit van moeder en vader gemeten. Met een T-toets is nagegaan of de experimentele groep en controlegroep significant van elkaar verschillen op de afhankelijke variabelen op de voormeting. Voor overreactiviteit van moeder gerapporteerd door het kind was dit het geval $t(103) = -.01, p = .02$. Om het effect te onderzoeken van experimentele conditie op overreactiviteit van moeder is er daarom een ANCOVA uitgevoerd waarbij er is gecontroleerd voor de score op de voormeting. Met een ANOVA is nagegaan of er een effect is van experimentele conditie op overreactiviteit bij vader zoals gerapporteerd door het kind.

Het effect van de interventie op de totaalscore agressie en op agressie gerapporteerd door moeder, vader en kind apart is onderzocht door middel van ANOVA's.

Resultaten

Voordat de statistische analyses zijn uitgevoerd, is nagekeken of de afhankelijke variabelen op de voormeting op een logische manier met elkaar samenhangen. Dit is te zien

in tabel 4. Zoals verwacht op basis van het onderzoek van Stanger en collega's (2004) hangt het gebruik van positieve opvoedingstechnieken van vader in de ouderrapportage negatief samen met inconsistente discipline van vader in de ouderrapportage. Ook hangt monitoring van beide ouders samen met het gebruik van positieve opvoedingstechnieken door beide ouders zoals gerapporteerd door het kind.

Tegen de verwachtingen op basis van het onderzoek van Stanger en collega's (2004) is er geen verband in de ouderrapportage tussen monitoring en positieve opvoedingsvaardigheden. Ook hangt het gebruik van monitoring zoals gerapporteerd door ouders niet samen met betrokkenheid van ouders. Opvallend is ook dat betrokkenheid van vader in de ouderrapportage samenhangt met overreactiviteit en inconsistente discipline van vader in de ouderrapportage. Verder hangt overreactiviteit van beide ouders zoals gerapporteerd door het kind samen met het gebruik van positieve opvoedingstechnieken zoals gerapporteerd door het kind. Daarnaast blijkt overreactiviteit van ouders negatief samen te hangen met inconsistente discipline in de ouderrapportage.

Wat betreft de overeenkomst tussen informanten in de rapportage over de opvoeding blijkt er een positieve correlatie te zijn tussen de ouder- en kindrapportage voor het gebruik van positieve opvoedingstechnieken door moeder en vader apart. Dit geldt niet voor overreactiviteit, waarbij geen verband blijkt te zijn tussen ouder- en kindrapportage.

Ook is nagegaan hoe de opvoeding van vader en moeder met elkaar samenhangen. Het gebruik van positieve opvoedingstechnieken van beide ouders hangt met elkaar samen, zowel in de rapportage door het kind als in de ouderrapportage. Ook hangt monitoring van vader hangt samen met monitoring door moeder. Verder hangen overreactiviteit van moeder en vader gerapporteerd door het kind met elkaar samen. Daarnaast hangt inconsistente discipline van vader samen met inconsistente discipline van moeder.

Tot slot is nagegaan hoe agressie samenhangt met opvoeding op de voormeting. Agressie bij het kind hangt in deze steekproef niet samen met de opvoedingsvaardigheden van ouders in de ouder- en kindrapportage.

Na het onderzoeken van de correlaties is er getest of aan de voorwaarden voor de MANOVA en ANOVA is voldaan. Uit een beoordeling van de histogrammen met normale verdeling blijkt dat monitoring van moeder op de voor- en nameting niet normaal verdeeld is. De resultaten met betrekking tot deze variabele moeten daarom met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Aan de andere voorwaarden voor de MANOVA en ANOVA is wel voldaan.

Tabel 4

Correlaties tussen de Schalen op de Voormeting

	Over wie het gaat	Respon- dent	Betrokkenheid		Positieve opvoedingstechnieken				Monitoring		Overreactiviteit				Inconsistente discipline		Agressie														
			Moeder	Vader	Moeder	Vader		Moeder	Vader	Moeder	Vader		Moeder	Vader	Moeder	Vader	Kind														
			Moeder	Vader	Moeder	Kind	Vader	Kind	Kind	Kind	Moeder	Kind	Vader	Kind	Moeder	Vader	Allen														
Betrokkenheid	Moeder	Moeder	1																												
	Vader	Vader	-.00	1																											
Positieve opvoe- dingstechnieken	Moeder	Moeder	.58*	.14	1																										
		Kind	.14	.26	.26*	1																									
	Vader	Vader	.20	.59*	.56*	.26	1																								
		Kind	.04	.35*	.21	.62*	.39*	1																							
Monitoring	Moeder	Kind	.07	-.05	-.03	.36*	-.15	.22*	1																						
		Vader	Kind	.00	.20	.09	.28*	-.02	.40*	.53*	1																				
Overreactiviteit	Moeder	Moeder	.14	-.22	.18	.17	-.12	.11	.03	.06	1																				
		Kind	-.06	-.07	-.09	.37*	.00	.13	.17	-.23	.08	1																			
	Vader	Vader	.12	.45*	.28	.29*	.29	.28	.01	.09	.13	.17	1																		
		Kind	-.07	-.03	.04	.22	-.01	.50*	.05	.14	.13	.45*	.45	1																	
Inconsistente discipline	Moeder	Moeder	.00	-.08	.05	-.07	-.16	-.16	-.11	-.01	-.35*	-.18	-.12	-.40*	1																
		Vader	Vader	-.19	-.49*	-.17	-.17	-.39*	-.17	.01	-.14	-.10	-.04	-.42*	-.09	.45*	1														
Agressie	Kind	Allen	-.11	-.19	.00	-.09	-.06	-.15	-.12	-.14	-.08	-.23	.05	-.21	.09	.01	1														

Note: * $p < .05$

In tabel 5 zijn beschrijvende statistieken te zien van de afhankelijke variabelen op de voor- en nameting per conditie.

Tabel 5

Aantallen, Gemiddelden en Standaarddeviaties van de Variabelen op de Voor- en Nameting voor de Interventie- en Controlegroep

	Persoon over wie het gaat	Persoon die rapporteert	Alles Kidzzz Voormeting			Nameting			Controle Voormeting			Nameting		
			N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD	N	M	SD
Ouderlijke betrokkenheid	Moeder	Moeder	47	4.00	.51	39	4.06	.46	41	4.03	.47	37	4.01	.49
	Vader	Vader	27	3.69	.53	18	3.69	.48	20	3.53	.64	16	3.71	.38
Positieve opvoedings-technieken	Moeder	Moeder	47	4.12	.49	39	4.10	.60	41	4.10	.55	37	3.99	.55
		Kind	63	4.05	.77	61	4.15	.68	55	4.19	.65	55	4.19	.81
	Vader	Vader	27	3.88	.66	18	3.96	.57	20	3.65	.62	16	3.80	.36
		Kind	61	3.81	.76	59	3.78	.79	54	3.71	.74	55	3.74	.97
Monitoring	Moeder	Moeder	63	3.44	.48	61	3.61	.52	55	3.59	.55	53	3.65	.55
	Vader	Vader	61	3.09	.53	59	3.21	.58	54	3.15	.65	54	3.15	.70
Over-activiteit	Moeder	Moeder	47	4.98	.90	39	5.25	.9	40	5.24	.79	37	5.32	.79
		Kind	54	5.24	.87	59	5.20	1.19	51	5.24	1.34	54	5.16	1.04
	Vader	Vader	27	4.78	.76	18	4.93	.86	20	4.96	.90	16	5.30	.80
		Kind	32	5.35	.88	56	5.06	1.24	24	4.77	1.16	55	4.82	1.11
Inconsistente discipline	Moeder	Moeder	47	2.71	.63	39	2.66	.72	41	2.67	.51	37	2.65	.48
	Vader	Vader	27	2.54	.58	18	2.53	.48	20	2.65	.61	16	2.63	.51
Agressie	Kind	Allen	62	2.21	.53	61	2.15	.51	55	2.37	.68	55	2.31	.74

Effect van de interventie op positieve opvoeding van moeder

Uit de MANOVA blijkt dat er geen multivariaat effect is van experimentele conditie op positieve opvoeding van moeder zoals gerapporteerd door zichzelf (Wilks' lambda = .94, $F(2,67) = 2.22, p = .11$). Er is vervolgd met ANOVA's voor de aparte afhankelijke variabelen. Er is een significant effect van experimentele conditie op betrokkenheid die moeders bij zichzelf rapporteren $F(1,68) = 7.11, p < .05$. Bij moeders van wie het kind de Alles Kidzzz training heeft gevolgd, is de ouderlijke betrokkenheid sterker toegenomen dan bij de moeders die in de controlegroep zaten. Er is geen significant effect van experimentele conditie op de verandering in positieve opvoedingstechnieken $F(1,68) = .07, p = .53$.

Er is ook geen multivariaat effect van experimentele conditie op de positieve opvoeding van moeder zoals gerapporteerd door het kind (Wilks' lambda = .98, $F(2,111) = .90, p = .41$). Er is vervolgd met ANOVA's voor de aparte afhankelijke variabelen. Er is geen significant effect van experimentele conditie op de verandering in positieve opvoedingstechnieken $F(1,112) = .80, p = .37$, en monitoring $F(1,112) = 1.62, p = .21$, zoals gerapporteerd door het kind.

Effect van de interventie op negatieve opvoeding van moeder

Er is geen multivariaat effect van experimentele conditie op negatieve opvoeding zoals gerapporteerd door moeder over zichzelf (Wilks' lambda = .95, $F(2,64) = 1.62, p = .21$). Er is vervolgd met ANOVA's voor de aparte afhankelijke variabelen. Er is geen significant effect van experimentele conditie op de verandering in inconsistente discipline $F(1,65) = .23, p = .63$, en overreactiviteit $F(1,65) = 2.88, p = .09$.

Voor het effect van experimentele conditie op de overreactiviteit van moeder zoals gerapporteerd door het kind is er een ANCOVA uitgevoerd. Hieruit blijkt dat er geen significant effect is van experimentele conditie op overreactiviteit van moeder in de nameting kindrapportage wanneer gecontroleerd wordt voor de score op de voormeting $F(1,51) = .27, p = .60$.

Effect van de interventie op positieve opvoeding van vader

Er is geen multivariaat effect van experimentele conditie op positieve opvoeding zoals gerapporteerd door vader over zichzelf (Wilks' lambda = .99, $F(2,23) = .08, p = .93$). Er is vervolgd met ANOVA's voor de aparte afhankelijke variabelen. Er is geen significant effect van experimentele conditie op de verandering in positieve opvoedingstechnieken $F(1,24) = .16, p = .69$, en betrokkenheid $F(1,24) = .02, p = .88$ die vader rapporteert over zichzelf.

Er is ook geen multivariaat effect van experimentele conditie op de positieve opvoeding van vader zoals gerapporteerd door het kind (Wilks' lambda = .98, $F(2,109) = 1.14, p = .32$). Er is vervolgd met ANOVA's voor de aparte afhankelijke variabelen. Er is geen significant effect van experimentele conditie op de verandering in monitoring $F(1,110) = 1.54, p = .22$, en positieve opvoedingstechnieken $F(1,110) = .06, p = .81$ zoals gerapporteerd door het kind over vader.

Effect van de interventie op negatieve opvoeding van vader

Er is geen multivariaat effect van experimentele conditie op negatieve opvoeding van vader zoals gerapporteerd door zichzelf (Wilks' lambda = .99, $F(2,23) = .10, p = .91$). Er is vervolgd met ANOVA's voor de aparte afhankelijke variabelen. Er is geen significant effect van experimentele conditie op de verandering in inconsistente discipline $F(1,24) = .14, p = .10$, en overreactiviteit $F(1,24) = .03, p = .84$ in de rapportage van vader over zichzelf.

Voor het effect van experimentele conditie op de overreactiviteit van vader zoals gerapporteerd door het kind is een ANOVA uitgevoerd. Hieruit blijkt dat er geen significant effect is van experimentele conditie op de verandering in overreactiviteit van vader zoals gerapporteerd door het kind $F(1,52) = .01, p = .94$.

Effect van de interventie op agressie

Uit de ANOVA blijkt dat er geen significant effect is van experimentele conditie op de totaalscore van agressie bij het kind $F(1,113) = .07, p = .79$. Ook is er geen effect van experimentele conditie op de agressie van het kind gemeten door moeder $F(1,70) = .16, p = .69$, vader $F(1,24) = .00, p = .97$, en kind $F(1,112) = 1.40, p = .24$ apart. Het resultaat voor het effect van experimentele conditie op de agressie van het kind zoals gerapporteerd door vader moet met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden, omdat de voorwaarde voor homogeniteit van error varianties geschonden was $F(1,24) = 4.37, p < .05$.

Discussie

In deze studie is onderzocht of er een effect van de Alles Kidzzz training is op betrokkenheid, positieve opvoedingstechnieken, monitoring, overreactiviteit en inconsistente discipline van ouders. Ook is onderzocht in hoeverre een eventuele gevonden verandering in deze variabelen samenhangt met een verandering in agressief gedrag bij het kind. Uit de analyses blijkt dat de kindertraining Alles Kidzzz een positief effect heeft op de betrokkenheid van moeders die ze zelf rapporteren. Verder is er geen significant effect gevonden van de training op positieve en negatieve opvoeding van ouders, zowel in de rapportage van ouders over zichzelf als in de rapportage van het kind over de ouders. Er is ook geen significant effect gevonden van de training op agressie bij het kind. Dit betekent dat de verbetering in betrokkenheid van moeders niet verklaard kan worden door een afname in agressie bij het kind.

De resultaten van deze studie naar de effecten van de kindertraining Alles Kidzzz op de opvoeding van ouders komen gedeeltelijk overeen met die van Webster-Stratton en Hammond (1997). In beide studies is een effect gevonden van de kindertraining op een opvoedingsvariabele van moeder. In de huidige studie ging het daarbij om ouderlijke betrokkenheid, en in de studie van Webster-Stratton en Hammond (1997) om totale bevelen en kritiek. Net als in de studie van Webster-Stratton en Hammond (1997) is in de huidige studie geen effect gevonden van een kindertraining op de opvoeding van vader. Het effect van de training op de betrokkenheid van moeder zou verklaard kunnen worden doordat er bij de training ouderpost is met opdrachten die de ouders stimuleren hun kind thuis met de training te ondersteunen. Dit zou moeders kunnen stimuleren om meer betrokken te zijn bij hun kind. De ervaring is dat moeders vaak degenen zijn die de werkbladen invullen. Dit zou kunnen verklaren waarom de training wel effect heeft op betrokkenheid van moeders en niet op die van vaders.

In overeenstemming met het onderzoek van Gaertner, Fite & Colder (2010) is in dit onderzoek geen verband gevonden tussen agressie bij het kind en opvoedingsgedrag van

ouders op de voormeting. Dit is echter niet in lijn met de resultaten van andere studies die wel een verband vonden tussen opvoedingsvariabelen en externaliserend probleemgedrag van kinderen (Beyers et al, 2003; Horton et al, 2009; Prinzie et al, 2006; Stanger et al, 2004). Het verband tussen opvoeding en externaliserend probleemgedrag moet verder onderzocht worden.

Er zijn een aantal beperkingen aan dit onderzoek. Zoals eerder genoemd is er niet voldaan aan alle voorwaarden voor de analyses. De resultaten moeten dus voorzichtig geïnterpreteerd worden. Een andere beperking is dat de maat die hier voor agressie is gebruikt vooral verband heeft met het gedrag van het kind in relatie tot leeftijdsgenoten. Het zegt dus mogelijk niet veel over een verandering van het gedrag van het kind in de thuissituatie. Dit zou echter juist het gedrag zijn waar de interactie tussen ouders en kind door zou veranderen. Bovendien is er in dit onderzoek alleen gekeken naar verandering in agressief gedrag en niet naar verandering in prosociaal gedrag. Nog een beperking is dat er bij dit onderzoek alleen gebruik gemaakt is van een meting direct voor en na de training. Het zou interessant zijn om het effect van de interventie op het gedrag van ouders en kind over langere tijd te onderzoeken. Verder is een beperking dat er op de voormeting geen verband werd gevonden tussen agressie en opvoedingsvariabelen, hoewel op basis van literatuur wel een dergelijk verband verwacht zou worden. Mogelijk is deze steekproef afwijkend. Ook maken zelfselectie en uitval uit de steekproef en vooral de controlegroep de bevindingen minder goed te generaliseren. Aan de andere kant doen normaliter ook alleen families aan training mee als ze gemotiveerd zijn. Een laatste beperking van het onderzoek is dat er alleen gebruik is gemaakt van vragenlijsten. Het design zou nog versterkt worden als deze gecombineerd zouden worden met observaties van gedrag van ouders en kinderen in de thuissituatie.

Sterk aan het huidige onderzoek is dat er gebruik wordt gemaakt van rapportage van verschillende respondenten over dezelfde variabelen. De studie draagt bij aan de kennis over de samenhang van verschillende opvoedingsvariabelen met agressie bij kinderen in de bovenbouw van de basisschool. Ook biedt het meer kennis over de effecten van een sociale vaardigheidstraining voor kinderen op opvoeding van ouders, een onderwerp waar nog weinig onderzoek naar gedaan is.

Referenties

- Achenbach, T. M. (1991). Manual for the Teacher's Report Form. Burlington, VT. University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Anderson, K. E., Lytton, H., & Romney, D. M. (1986). Mothers' interactions with normal

- and conduct-disordered boys: Who affects whom? *Developmental Psychology*, 22 (5), 604-609.
- Beyers, J. M., Bates, J. E., Pettit, G. S., & Dodge, K. A. (2003). Neighborhood structure, parenting processes, and the development of youths' externalizing behaviors: A multilevel analysis. *American Journal of Community Psychology*, 31 (1/2), 35-53.
- Broidy, L. M., Tremblay, R. E., Brame, B., Fergusson, D., Horwood, J. L., Laird, R. et al. (2003). Developmental trajectories of childhood disruptive behaviors and adolescent delinquency: A six-site, cross-national study. *Developmental Psychology*, 39, 222-245.
- Brown, B. B., Mounts, N., Lamborn, S. D., & Steinberg, L. (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. *Child Development*, 64, 467-482.
- Brunk, M. E. & Henggeler, S. W. (1984). Child influences on adult controls: An experimental investigation. *Developmental Psychology*, 20 (6), 1074-1081.
- Campbell, S. B., Spieker, S., Burchinal, M., Poe, M. D., & the NICHD Early Child Care Research Network (2006). Trajectories of aggression from toddlerhood to age 9 predict academic and social functioning through age 12. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47, 791-800.
- Caron, A., Weiss, B., Harris, V., & Catron, T. (2006). Parenting behavior dimensions and child psychopathology: Specificity, task dependency, and interactive relations. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 35, 34-45.
- Dodge, K. A., & Coie, J. D. (1987). Social information processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 1146-1158.
- Elgar, F. J., Waschbusch, D. A., Dadds, M. R., & Sigvaldason, N. (2006). Development and validation of a short form of the Alabama Parenting Questionnaire. *Journal of Child and Family Studies*, 16 (2), 243-259.
- Essau, C. A., Sasagawa, S., & Frick, P. J. (2006). Psychometric properties of the Alabama Parenting Questionnaire. *Journal of Child and Family Studies*, 15, 597-616.
- Fite, P. J., Colder, C. J., Lochman, J. E., & Wells, K. C. (2006). The mutual influence of parenting and boys' externalizing behaviour problems. *Applied Developmental Psychology*, 27, 151-164.
- Frick, P. J. (1991). *The Alabama Parenting Questionnaire*. Unpublished instrument.

University of Alabama.

- Gaertner, A. E., Fite, P. J., & Colder, C. R. (2010). Parenting and friendship quality as predictors of internalizing and externalizing symptoms in early adolescence. *Journal of Child and Family Studies, 19*, 101-108.
- Galambos, N. L., Barker, E. T., & Almeida, D. M. (2003). Parents do matter: Trajectories of change in externalizing and internalizing problems in early adolescence. *Child Development, 74*, 578-592.
- Hendrickx, M., Crombez, G., Roeyers, H., & Orobio de Castro, B. (2003) Emotions in social information processing and their relations with reactive and proactive aggression in referred aggressive boys. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 34* (1), 105-116.
- Hoeve, M., Blokland, A., Dubas, J. S., Loeber, R., Gerris, J. R. M., & Laan, P. H, van der, (2008). Trajectories of delinquency and parenting styles. *Journal of Abnormal Child Psychology, 36*, 223-235.
- Horton, D., Berg, C. A., Butner, J., Wiebe, D. J. (2009). The role of parental monitoring in metabolic control: Effect on adherence and externalizing behaviors during adolescence. *Journal of Pediatric Psychology, 34* (9), 1008-1018.
- Kruuk, J.M.P., & Hüdepohl, M.H. (2002). *Alles Kidzzz. Aanbod voor kinderen vanaf 9 jaar, individuele sociale vaardigheidstraining. Trainersmap*. 's-Hertogenbosch: GGz 's-Hertogenbosch.
- McKee, L., Colletti, C., Rakow, A., Jones, D. J., & Forehand, R. (2008). Parenting and child externalizing behaviors: Are the associations specific or diffuse? *Aggression and Violent Behavior, 13*, 201-215.
- McKee, L., Roland, R., Coffelt, N., Olson, A. L., Forehand, R., Massari, C., Jones, D., Gaffney, C. A., & Zens, M. S. (2007). Harsh discipline and child problem behaviors: The roles of positive parenting and gender. *Journal of Family Violence, 22*, 187-196.
- Moffit, T.E. (1993). Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review, 100*, 674-701.
- Prinzie, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2005). Parent and child personality traits and children's externalizing problem behavior from age 4 to 9 years: A cohort-sequential latent growth curve analysis. *Merrill-Palmer Quarterly, 51* (3), 335-366.
- Prinzie, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2006). A cohort-sequential multivariate latent

- growth curve analysis of normative CBCL aggressive and delinquent problem behaviour: Associations with harsh discipline and gender. *International Journal of Behavioral Development*, 30 (5), 444-459.
- Prinzle, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2007). Reexamining the Parenting Scale. Reliability, factor structure, and concurrent validity of a scale for assessing the discipline practices of mothers and fathers of elementary-school-aged-children. *European Journal of Psychological Assessment*, 23 (1), 24-31.
- Shelton, K. K., Frick, P. J., & Wootton, J. (1996). Assessment of parenting practices in families of elementary school-age children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 12 (3), 317-329.
- Stanger, C., Dumenci, L., Kamon, J., & Burstein, M. (2004). Parenting and children's externalizing problems in substance-abusing families. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33 (3), 590-600.
- Vuchinich, S., Bank, L., & Patterson, G. R. (1992). Parenting, peers and the stability of antisocial behaviour in preadolescent boys. *Developmental Psychology*, 28 (3), 510-521.
- Webster-Stratton, C. & Hammond, M. (1997). Treating children with early-onset conduct problems: A comparison of child and parent training interventions. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65 (1), 93-109.
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld, M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag/Leiden: Sociaal en Cultureel Planbureau/TNO.